

الگوی مفهومی رهنامه نظامی

۱. علامرضا معمارزاده

۲. عبدالعلی پور شاسب

چکیده

این مقاله به بررسی مفاهیم، مبانی، اصول و عوامل مؤثر و تشکیل دهنده رهنامه نظامی و تأثیر آنها بر انتخاب نوع رهنامه در شرایط مقابله با تهدیدات پرداخته و با توجه به میزان اثر بخشی آن در موفقیت های نظامی، رویکرد، اصول و قوانین کلی و بنیادی مناسب را برای به کارگیری و کاربرد قدرت نظامی در پشتیبانی از سیاست های ملی ارائه می نماید.

در طول تاریخ بشر، هیچ پدیده ای به اندازه جنگ که در حیطه وظائف و مأموریت های نیرو های مسلح می باشد، سرنوشت انسان ها را دستخوش تغییر و دگرگونی قرار نداده است، و از آنجایی که دستیابی به اهداف، همیشه از راه های صلح آمیز میسر نیست لذا برای دولت مردان و سیاست گذاران، جنگ همواره به عنوان یک وسیله سریع و قاطع به منظور تحقق اهداف مطرح بوده است.

بنابراین تدوین رهنامه نظامی کارآمد که فعالیت های نیروهای مسلح را در دفاع از امنیت و منافع ملی هدفمند ساخته و عوامل قدرت ملی را به نحو شایسته ای با قدرت نظامی هماهنگ سازد، اجتناب ناپذیر و حیاتی است.

در این تحقیق که به روش زمینه ای - موردی اجرا گردیده، از نقطه نظرات کار شناسان و متخصصین، مطالعه اسناد و مدارک و تجارب حاصله از جنگ های اخیر استفاده شده و ضمن بررسی عوامل اثر گذار بر رهنامه نظامی شامل تهدیدات، وضعیت جغرافیایی و مؤلفه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی با استفاده از یک الگوی مفهومی، الگوی فرایندی تدوین رهنامه نظامی تبیین و پیشنهاد شده است.

کلیدواژه

رهنامه، رهنامه نظامی، سیاست های دفاعی امنیتی، مؤلفه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی قدرت ملی، تهدیدات داخلی و خارجی

□ مقدمه

بیش از آن که رهنامه (دکترین) صرفاً بر یک معنی ساده لغوی استوار باشد، دارای مفهوم و کاربرد عمیق تری است. بر همین اساس رهنامه نظامی عبارت است از اصول راهنما برای کاربرد نیروی نظامی به منظور رسیدن به اهداف سیاسی، به عبارت ساده تر رهنامه نظامی، محیطی را که باید نیروهای مسلح در آن عمل کنند توصیف می کند و روش ها و شرایط به کارگیری آن نیروها را نشان می دهد (کالینز، ۱۳۷۰: ۴۹۴).

در مجموع می توان اذعان داشت رهنامه نظامی مجموعه ای از نظرات و اندیشه های اصولی و بنیادین می باشد که محیط ملی و بین المللی را با توجه به شرایط جغرافیایی، سیاسی، نظامی، سرزمینی، منطقه ای و جهانی، برای کاربرد نیروهای نظامی مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و روش های مناسب را با توجه به شرایط محیطی برای اتخاذ تدابیر کلی دفاعی در ابعاد داخلی و خارجی در زمان صلح و جنگ توصیه نموده، و سیاست گذاری را هدایت می کند.

از مفاهیم ذکر شده به راحتی استنباط می شود که عوامل متعددی در تبیین رهنامه نظامی نقش دارند.

بنابراین، شناخت عوامل مذکور به منظور تدوین رهنامه نظامی می تواند اتخاذ تصمیمات کلان دفاعی امنیتی را در سطوح ملی تسهیل نموده و به عنوان منبع و مرجع هدایت کننده ای برای نیروهای مسلح مورد استفاده قرار گیرد.

□ بیان مسئله

در این پژوهش به این مسئله پرداخته شده است که با وجود این ضرورت اجتناب ناپذیر که در نیروهای مسلح هر کشوری لازم است رهنامه نظامی کارآمدی مدون گردد که ضمن داشتن تناسب با شرایط جدید محیط ملی، منطقه ای و بین المللی، بتواند برای به کارگیری و هدایت نیروهای نظامی جهت رویارویی با تهدیدات کنونی و آینده علیه منافع امنیت ملی آن کشور، اصول و قواعد بنیادین معتبری را در ابعاد مختلف، به خوبی تبیین و ارایه نماید، لیکن تاکنون یک مفهوم روشن و مورد توافق همگان از این رهنامه و عوامل و عناصر سازنده و تأثیرگذار بر آن نه تنها در کشور ما بلکه در اغلب کشورهای جهان وجود ندارد و علاوه بر آن نیز

فرآیند تدوین این رهنامه، مورد بحث و بررسی قرار نگرفته و در آن نیز هنوز توافق جمعی به وجود نیامده است.

□ اهمیت و ضرورت تحقیق

از آنجا که همیشه جنگ یکی از مهم ترین ابزار انسانی برای رسیدن به اهداف و تحمیل اراده بر طرف مقابل بوده است، لذا به سادگی می توان دریافت که چراتسلیحات و جنگ افزارها در طول تاریخ همواره با سرعت بیشتری نسبت به سایر نیازهای بشری توسعه یافته و از پیچیدگی و پیشرفت قابل ملاحظه‌ای برخوردار بوده اند. مفهوم ساده این روند، پیچیده شدن هر چه بیشتر ابزار دفاعی در آینده است که نتیجه غیر قابل اجتناب آن، دشواری هر چه بیشتر در امر هدایت عملیات نظامی در دهه‌های آتی خواهد بود. شکل گیری شرایط جدید در پهنه جهانی و تلاش قدرت‌ها برای دستیابی به منافع هر چه بیشتر در سطح جهان از طریق زور مداری قطعاً به افزایش نظامیگری منجر خواهد شد که نهایتاً صحنه‌های وسیع و بی نهایت پیچیده و متغیر جنگ را در آینده درپیش روی فرماندهان نظامی قرار خواهد داد و این به معنای نیاز به تدبیر و اندیشه بیشتر و اهمیت پیش نگری و ژرف اندیشی در هدایت عملیات نظامی در سال‌های آینده خواهد بود. در همین راستا قبل از اقدام به سیاست گذاری در امور دفاعی در هر کشور، ابتداء دولت‌مردان باید رهنامه نظامی را در سطح کشور مشخص سازند و رهنامه انتخاب شده را در تصمیم گیری‌های سیاسی نظامی به عنوان راهنما مورد توجه و استفاده قرار داده و قدرت نظامی کشور را با سایر مؤلفه‌های قدرت ملی هماهنگ نمایند.

اتخاذ سیاست تهاجمی یا تدافعی و یا تکیه بر قدرت بازدارندگی نیروهای مسلح براساس رهنامه نظامی پذیرفته شده صورت می گیرد و گزینش سیاست نظامی در تدوین استراتژی نظامی و در نتیجه در انتخاب سیستم‌های مختلف نیروی انسانی، آمادی، نوع تجهیزات، سازمان، آموزش، ارتباط، مخابرات و آمایش سرزمینی نیروهای مسلح هر کشور تأثیر مستقیم دارد.

لذا اتخاذ یک رهنامه مناسب و همه سو نگر، در سطح نیروهای مسلح، آن را قادر می سازد که سیاست‌های دفاعی، راهبرد نظامی و برنامه‌های آینده خود را به

صورت یکنواخت، هماهنگ و اصولی شکل داده و تا رسیدن به حد مطلوب آنها را تداوم بخشد.

□ سوابق تحقیق

علیرغم اهمیت رهنامه نظامی در اتخاذ سیاست‌ها و راهبردهای مرتبط با امور دفاعی امنیتی، تاکنون تحقیق جامعی پیرامون تدوین رهنامه نظامی در داخل کشور صورت نگرفته است، لیکن در سایر کشورها تحقیقاتی در زمینه مؤلفه‌های اثرگذار بر رهنامه نظامی انجام گرفته که به علت همسویی با موضوع این تحقیق از نتایج آن استفاده شده است. در همین رابطه تحقیقی با عنوان رهنامه عملیاتی مداخله توسط "ویلیام لینت" در سال ۱۹۹۵ در آمریکا انجام شده که پژوهشگر پس از فاجعه آمیز خواندن سیاست‌های مداخله‌گرانه آمریکا در چند کشور جهان، در فرایند اجرای تحقیق به این نتیجه رسیده است که باید به جنگ کوتاه مدت و پرشدت توجه شود و مسائل فرهنگی، آموزش و تجهیزات کشورهای جهان سوم در تدوین رهنامه نظامی ایالات متحده آمریکا مدنظر قرار بگیرد، همچنین تحقیق دیگری با عنوان رهنامه امنیت ملی چین پس از جنگ سرد در سال ۱۹۹۵ در آن کشور به اجرا در آمده که پژوهشگر با فرض این که چین به اندازه‌ای توان رزمی خود را تقویت می‌کند که بتواند در جنگ احتمالی با آمریکا، آن کشور را شکست دهد، به نوسازی اندیشه‌های مائو پرداخته و بر توانایی چین در استفاده از سطوح متفاوت نیروهای هسته‌ای، دفاع متمرکز از مناطق خاص، ارتقاء کیفی جنگ‌افزار و نیروی انسانی و اجرای عملیات مشترک تأکید نموده است.

□ اهداف تحقیق

هدف اصلی :

دستیابی به مناسب‌ترین الگوی مفهومی برای تدوین رهنامه نظامی

اهداف واسطه :

(۱) شناسایی و تعیین عوامل و متغیرهای تأثیرگذار بر انتخاب نوع و تدوین رهنامه نظامی.

(۲) تعیین اهمیت و ترتیب تقدم عوامل متغیر مؤثر در انتخاب نوع و تدوین رهنامه نظامی.

□ فرضیه و سؤالات تحقیق

سؤال اصلی: دکترین نظامی چیست و چگونه تدوین می گردد؟
سایر سؤالات تحقیق:

عوامل و مؤلفه های مؤثر در تعیین نوع دکترین نظامی و تدوین آن کدامند؟

کدام مؤلفه در تعیین نوع و تدوین دکترین نظامی نقش مهم تری به عهده دارد؟

ترتیب اهمیت مؤلفه های مؤثر در تدوین دکترین نظامی چگونه است؟

□ فرضیه تحقیق:

رهنامه نظامی از تعامل و تعارض عوامل جغرافیایی و قدرت تأثیر مستقیم می پذیرد.

□ نوع تحقیق

با توجه به این که در نظر است با بهره برداری از نتایج حاصله، الگوی مناسبی برای تدوین رهنامه نظامی ارائه شود، بنابراین نوع تحقیق کاربردی است.

□ روش تحقیق

این تحقیق به روش موردی و زمینه‌ای بدین ترتیب اجرا شده است که ابتدا انواع رهنامه های نظامی مورد مطالعه و شناسایی قرار گرفته اند، سپس عوامل و متغیرهای تأثیرگذار بر انتخاب نوع رهنامه نظامی و تدوین الگوی مناسب برای آن شناسایی شده و مهم ترین آنها احصاء شده اند و با توجه به میزان اثرگذاری هریک از این عوامل و تعیین نقش آنها در موضوع تحقیق، ابتدا شیوه انتخاب مناسب ترین نوع رهنامه نظامی ارائه و سپس با تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده و استفاده از تحلیل های آماری و روش تحلیل کیفی، الگوی مناسب برای تعیین رهنامه نظامی با کمک خبرگان و صاحب نظران طراحی و ارائه شده است. الگوی ارائه شده می تواند برای هر کشوری با توجه به شرایط خاص آن کشور به صورت کاربردی مورد بهره برداری قرار گیرد.

□ جامعه آماری

صاحب نظران سیاسی - نظامی کشور که در حدود چهارصد و هشتاد نفر برآورد

می شوند و در سه طبقه فرماندهان و مدیران نظامی شاغل و بازنشسته، غیر نظامیان و استادان دانشگاه قرار دارند، جامعه آماری این تحقیق را تشکیل می دهند

□ تعیین حجم نمونه و روش نمونه گیری

با استفاده از فرمول "کوکران" حجم نمونه به تعداد هشتاد نفر شامل هجده نفر از صاحب نظران غیرنظامی شاغل در امور سیاسی و دفاعی - امنیتی کشور و شصت و هشت نفر از صاحب نظران نظامی شاغل یا بازنشسته آشنا با امور سیاسی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، نظامیان عضو هیئت علمی دانشگاه ها و فرماندهان ارشد و عالی رتبه در بخش های مختلف نیروهای مسلح کشور با احتمال خطای ۵٪ و ضریب اطمینان ۹۵٪ تعیین گردید و در نمونه گیری از روش تصادفی با طبقه بندی در حالت تخصیص متناسب^۱ استفاده به عمل آمد و اعضای نمونه با تسهیم به نسبت از بین سه گروه جامعه انتخاب شدند.

□ روش و ابزار جمع آوری اطلاعات

در این تحقیق برای جمع آوری اطلاعات از روش های اسنادی، کتابخانه ای و میدانی استفاده و از طریق فیش برداری، توزیع پرسشنامه و انجام مصاحبه اطلاعات مورد نظر گردآوری شده است

□ روش تجزیه و تحلیل داده ها

پس از گردآوری اطلاعات و استخراج داده ها، ابتدا با استفاده از تحلیل های آماری (توصیفی و استنباطی) به کمک آزمون دو جمله ای باینومیال، اطلاعات تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری شد و بدین ترتیب ابتدا عوامل مؤثر در تعیین نوع و تدوین رهنامه نظامی شناسایی گردید و سپس الگوی اولیه تدوین دکترین نظامی ساخته شد تا براساس این الگو، رهنامه نظامی برای یک کشور به طور نمونه تدوین شود و با استفاده از تکنیک دلفی به تأیید خبرگان رسیده و بهینه و قابل اجرا شود. ذکر این نکته لازم است که در این مقاله به سبب محدودیت های خاص، فقط عوامل و مؤلفه های مؤثر در تدوین دکترین نظامی و میزان تأثیر هر کدام از آنها در تعیین نوع و تدوین دکترین نظامی و در نهایت طراحی الگوی کار، مورد بررسی قرار گرفته است.

□ **مروری اجمالی بر ادبیات و مبانی نظری تحقیق**

الف - واژه‌های کلیدی ، متغیرهای مسئله تحقیق و تعریف عملیاتی

آنها

✓ (۱) تعریف رهنامه

رهنامه مجموعه نظریه‌ها، اصول و قواعد بنیادین معتبری هستند که هدایت‌کننده اقدامات در پشتیبانی از سیاست‌ها و برنامه‌ها در جهت تأمین اهداف بوده و مستلزم درک مقتضیات و شرایط محیطی موجود می‌باشند. رهنامه امنیت ملی اصول راهنما برای کاربرد مؤلفه‌های مختلف قدرت ملی به منظور نیل به اهداف سیاسی است که با توصیف شرایط محیطی، روش‌ها و وضعیت به کارگیری این مؤلفه‌ها را تعیین می‌نماید. رهنامه نظامی در سطح ملی در واقع رهنامه دفاعی کشور است که قدرت نظامی را با سایر ابعاد قدرت ملی هماهنگ می‌سازد. با وجود این تعاریف از دکترین و جامعیتی که در آنها وجود دارد، دکترین با آیین‌نامه، قانون، اساسنامه و راهبرد متفاوت است و در واقع دکترین را باید روح حاکم بر قوانین، آیین‌نامه‌ها، اساسنامه‌ها و راهبردها دانست (کالینز، ۱۳۷۰: ۱۸).

✓ (۲) رهنامه نظامی (متغیر وابسته)

رهنامه نظامی عبارت است از مجموعه‌ای از عقاید و اندیشه‌های مبتنی بر تجارب تاریخی و اندوخته‌های حاصل از عملیات نظامی انجام شده و آموزش‌های اجرا شده قبلی با توجه به تهدیدات و شرایط محیطی که زیر بنای فکری سیاست‌گذاران امور دفاعی - امنیتی کشور و فرماندهان نظامی را تشکیل می‌دهند و در تهیه طرح‌ها و اجرا و هدایت عملیات توسط آنها مؤثر می‌باشند. به عبارتی دیگر رهنامه نظامی تعیین‌کننده خط مشی کلی نظامی یک کشور برای کاربرد قدرت نظامی و آیینی است که فعالیت‌های مختلف و محیط عمل نیروهای مسلح کشور را در زمان صلح و جنگ توصیف و توجیه می‌کند (ملک زاده، ۱۳۷۶: ۶).

✓ (۳) تهدیدات داخلی و خارجی (متغیر مستقل)

از نظر لغوی تهدید به معنی ترساندن، بیم دادن و یا بیم کردن است، در سطح ملی تهدید عبارت است از هرگونه نیت، قصد، شرایط، حادثه، قابلیت و اقدامی که منافع و اهداف ملی و از جمله ثبات سیاسی و یا هر یک از ابعاد امنیت ملی کشور را

به خطر اندازد. تهدید ممکن است به طور مستقیم سرمنشا انسانی داشته باشد یا در اثر حوادث طبیعی و عوامل زیست محیطی به وجود آید. تهدیدات انسانی گاهی به صورت قصد و نیت است و زمانی به صورت بالفعل و اقدامات عملی که از سوی آنها پدیدار می شود ، همچنین تهدیدات ممکن است منشأ داخلی (تهدیدات داخلی) یا منشأ خارجی (تهدیدات خارجی) داشته باشند و ممکن است از ماهیت سیاسی ، اقتصادی ، اجتماعی- فرهنگی یا نظامی برخوردار باشد. عمده‌ترین شاخص های شناخت و تعیین تهدیدات داخلی، معمولاً ناآرامی و شورش‌های داخلی و شاخص‌های عمده تهدیدات خارجی ، وضعیت و سیاست های کشورهای همسایه و قدرتمند جهان در روابط بین الملل می‌باشد(تهامی ، ۱۳۸۴ : ۹۱)

ب- نگرشی اجمالی بر رهنامه های نظامی پذیرفته شده در جهان

✓ (۱) کلیات

تاریخ مبارزات بشر و تاریخ جنگ های مختلف در جوامع گوناگون ، بیانگر آن است که بشر چه در مبارزات انفرادی و چه در مبارزات جمعی همواره یا در حال دفاع بوده و یا به حمله پرداخته است . به عبارت دیگر در هر نوع جنگ بین دو طرف متخاصم یا از عملیات تهاجمی استفاده شده و یا از عملیات تدافعی . البته این شرایط و عوامل مختلف تأثیرگذار در عملیات نظامی است که گزینش یکی یا ترکیبی از دو نوع عملیات ذکر شده را به رهبران و فرماندهان سیاسی - نظامی یک کشور دیکته می کند . همچنین در مواقع بسیاری نیز انسان‌ها سعی کرده‌اند با مرعوب سازی و پشیمان نمودن طرف مقابل ، از بروز جنگ فیزیکی جلوگیری نموده و با اجرای یک سری اقدامات بازدارنده دشمنان را مجاب به اتخاذ تدابیر غیر نظامی و یا ترک مخاصمه نمایند که نمایش قدرت و جنگ روانی در این قالب طرح ریزی و اجرا می‌گردد. در همین راستا یکی از آموزه‌های دین مبین اسلام که در حوزه نظامی کاربرد دارد برگرفته از تفسیر آیه شریفه و اعدولهم می‌باشد که نشان دهنده اهمیت و توجه به عملیات بازدارندگی در نزد مسلمانان است. پس به طور کلی می توان گفت که سه نوع "رهنامه نظامی" اصلی وجود دارد : رهنامه تعرضی ، رهنامه تدافعی و رهنامه بازدارندگی ، که ممکن است برای تدوین رهنامه نظامی یک کشور هر سه مورد مد نظر قرار گیرد (دانش آشتیانی ، ۱۳۸۳ : ۳۱) .

✓ (۲) رهنامه آفندی

انتخاب این رهنامه بدان معنی است که یک کشور با بهره گیری از قدرت نظامی خود با تهاجم به دشمن، صحنه عمل را سریعاً به خاک کشور متخاصم منتقل نماید. در این صورت عملیات به اشغال موقت یا دائم خاک دشمن منجر می‌شود و به دلیل اجرای عملیات نظامی در داخل خاک طرف متخاصم، بیشترین خسارات به منافع اقتصادی و عمرانی دشمن وارد شده و خاک خودی تقریباً از تعرضات دشمن مصون می‌ماند. اتخاذ این نوع رهنامه، نیروهای مسلح با ویژگی‌های خاصی را ایجاب می‌کند (دانش آشتیانی، ۱۳۸۳: ۴۲).

✓ (۳) رهنامه دفاعی

در این رهنامه سیاست کشور هرگونه تهاجم و یا تجاوزی را علیه سایر کشورها منع نموده و نیروهای مسلح صرفاً در برابر هر گونه تجاوز یا حمله دشمن اقدام به پدافند می‌نماید. در این رهنامه به طور معمول نیروهای خودی با بهره‌گیری از توان نظامی و سایر امکانات کشور تلاش در دفع حمله و تجاوز می‌نمایند. بهره‌گیری از عمق استراتژیک کشور و مناطق برتر ساز و همچنین تکیه بر نیروی انسانی متعهد و آموزش دیده از عوامل اصلی چنین دفاعی محسوب می‌شوند. این رهنامه زمانی اتخاذ می‌شود که یک کشور فاقد توان آفندی گسترده و مناسب می‌باشد و لذا طرح‌های نظامی را در جهت دفاع از مرزها و مراکز حساس و حیاتی کشور متمرکز می‌سازد (دانش آشتیانی، ۱۳۸۳: ۴۲).

✓ (۴) رهنامه بازدارندگی

بازدارندگی با مفهومی که امروز مدنظر است پس از جنگ جهانی دوم و در عصر جنگ سرد بین دو ابرقدرت مطرح گردید. در این عصر هر دو طرف با سرعت هرچه بیشتر مشغول به تجهیز سلاح‌های هسته‌ای و موشک‌های بالستیکی با چند کلاهک هسته‌ای شده و توجیه هر دو قدرت تحت عنوان بازدارندگی در مقابل حملات موشکی طرف مقابل بود. بازدارندگی را می‌توان براساس ماهیت تهدید، ماهیت منافع در معرض خطر و شرایط به کارگیری آن به انواع مختلف تقسیم بندی نمود، اما کاربردی ترین روش برای تنظیم گونه‌های بازدارندگی، قراردادن آن

در سطوح عملیاتی است که جنگ راهبردی هسته ای، جنگ محدود متعارف و منازعه کم شدت می باشد.

برای دستیابی به توان بازدارندگی، هر کشور باید از قدرت و توانمندی لازم برای وارد آوردن ضربه متقابل برخوردار باشد تا دشمن را از تفکر تهاجم دور نماید و این نوع رهنامه هم سازکارهای خاص خود را نیازمند است (کرمی، ۱۳۸۲: ۳۵).

ج - عوامل اثرگذار در تعیین و تدوین دکترین نظامی

✓ (۱) جغراسیاست و جغرافیای نظامی (متغیر مستقل)

در جغرافیای نظامی ضمن بررسی وضعیت کلیه عوامل جغرافیایی، تأثیر کاربرد این عوامل در عملیات نظامی مورد توجه است. جغرافیای نظامی، تأثیر عوارض جغرافیایی یک منطقه را در حرکات نظامی که در آن منطقه اجرا شده و یا احتمال وقوع آن می رود تعیین و در داخل سرزمین حکومتی مستقل، اثرات آن را نسبت به فعالیت های نظامی تشریح می نماید (عزتی، ۱۳۷۲: ۸). در سیاست های جغرافیایی یا جغراسیاست که معنای لغوی آن سیاست زمین است، نقش عوامل محیط جغرافیایی در سیاست ملل بررسی می شود. در جغرافیای نظامی، همچنین عواملی چون توپوگرافی، رودخانه ها و زهکشی زمین، وضعیت مرزها و ... مورد ارزیابی و تجزیه و تحلیل قرار می گیرد.

سیاست های جغرافیایی یا جغراسیاست در حقیقت توجه به عوامل جغرافیایی در امر سیاستگذاری می باشد. به عبارت دیگر در علم جغراسیاست نقش عوامل جغرافیایی در سیاست بررسی می شود. جغرافی دانان سیاسی معتقدند، قدرت به شدت متأثر از عوامل محیط جغرافیایی است، چنین طرز تفکری یک پدیده نو نیست، بلکه ریشه در تاریخ دارد (عزتی، ۱۳۷۲: ۲).

در واقع جغراسیاست علمی است که نقش عوامل محیط جغرافیایی را در سرنوشت سیاسی ملل مطالعه می کند و نحوه سازش با محیط را به نحوی که انسان در آن نقش تعیین کننده ای دارد، روشن می سازد. سیاست های جغرافیایی و در نظر داشتن عوامل اصلی جغرافیای کشور در هنگام سیاستگذاری به خصوص در تعیین سیاست های دفاعی-امنیتی و اتخاذ دکترین نظامی مناسب، از جمله دغدغه های اصلی و بسیار مهم دولت ها به شمار می آید. عمده ترین عوامل

جغرافیایی که در تبیین و اتخاذ دکترین نظامی مناسب بیشترین تأثیر را دارا می باشند و در یک عبارت کلی به عوامل جغرافیایی تعبیر می شوند، عبارتند از «موقعیت جغرافیایی»، «فضا و تقسیمات آن»، «وسعت خاک»، «شکل هندسی کشور» و «جمعیت». در بحث تعیین دکترین نظامی علاوه بر این عوامل می بایست جغرافیای نظامی کشور شامل وضعیت کلی مرزها، شبکه آبها، دریاها و دریاچه ها، ناهمواری ها و نقاط و مناطق حساس و راهبردی نیز مورد توجه خاص قرار داده شوند (خانیکی، ۱۳۷۹: ۴۳).

✓ (۲) مؤلفه سیاسی قدرت ملی و شاخص های عمده آن

قدرت سیاسی معمولاً قدرتی که برای اداره کشور لازم است و قدرتی که برای حفظ منافع کشور در روابط و مراودات خود با دیگر کشورها و نهادهای بین المللی ضرورت دارد را شامل می شود (چگینی، ۱۳۸۴: ۱۱۷). در فرهنگ روابط بین الملل قدرت سیاسی قدرت اعمال کنترل یک دولت بر دولت یا دولت های دیگر تعریف شده است. عناصر و عوامل عمده آن را معمولاً آرمان های ملی، منافع و اهداف ملی، نظام سیاسی و ساختار حکومتی، قانون اساسی و ... تشکیل می دهند (گرامی، ۱۳۷۳: ۱۶).

دولت در یک کشور عالی ترین سازمان سیاسی است و از بالا ترین قدرت قانونی برخوردار بوده و بر اساس قانون اعمال حاکمیت می کند.

عمده ترین عوامل مؤلفه سیاسی قدرت ملی عبارتند از نظام سیاسی و ساختار حکومت، آرمانها، منافع و اهداف ملی، پیمان های منطقه ای و بین المللی، رهبری ملی و مجموعه قوانین جاری در کشور که بیشترین تأثیر را در تعیین وضعیت کلی نیروهای مسلح کشور و اتخاذ دکترین نظامی دارا می باشند (فرماندهی معظم کل قوا، ۱۳۷۵: ۵).

✓ (۳) مؤلفه اقتصادی قدرت ملی و شاخص های عمده آن

قدرت اقتصادی به قابلیت یک کشور در حفظ و ارتقاء سطح زندگی شهروندان خود از طریق تأمین کالا و خدمات مورد نیاز آنان از بازار داخلی و حضور در بازارهای جهانی گفته می شود. قدرت اقتصادی برآیندی از ظرفیت های اقتصادی و توان زمامداران کشور در به کارگیری این نیروها و توانایی ها برای توسعه اجتماعی -

فرهنگی، تقویت بنیه دفاعی کشور و دستیابی به بازارهای جهانی است(محمود زاده، ۱۳۸۰: ۵۷) .. شاخص های مهم اقتصادی شامل منابع ملی و بسیج عوامل، سرمایه گذاری خارجی ، وضعیت راه ها و ناوگان حمل و نقل ، سهم بخش دفاع از تولید ناخالص ملی ، فناوری نوین ، صنایع و ... می شوند (بانک مرکزی ج.ا.ا ، ۱۳۸۳: ۱۵) .

اقتصاد در طول تاریخ همواره در زندگی انسان نقش کلیدی داشته و توانایی اقتصادی یکی از عوامل توسعه ملی است. تمامی برنامه ریزی های دولت در ابعاد مختلف بر پایه اقتصاد استوار بوده و این ابزار همواره موجب کارایی عوامل تولید می باشند. تولید ناخالص داخلی ، صنایع ، کشاورزی ، تجارت خارجی ، موازنه پرداخت ها ، در آمد سرانه ، نرخ تورم ، نقدینگی ، بدهی های دولت ، ارتباط و مخابرات ، وضعیت راه ها و ناوگان حمل و نقل ، سهم بخش دفاع از تولید ناخالص داخلی و درآمدهای مالیاتی از جمله عمده ترین شاخص های اقتصادی محسوب می شوند. بدون تردید بنیه اقتصادی کشور و شاخص های آن نقش کلیدی در تدوین رهنامه نظامی برعهده دارند و باید در تعیین نوع رهنامه و تدوین آن ، به طور پیوسته مورد نظر باشند . (Cohen 1987 , 26) .

✓ (۴) مؤلفه اجتماعی - فرهنگی قدرت ملی و شاخص های عمده آن

قدرت اجتماعی - فرهنگی به قابلیت یک کشور در تأمین و پاسخگویی به نیازها و خواسته های اجتماعی و فرهنگی مردم خود (ونفوذ در سایر ملت ها) اطلاق می شود. قدرت اجتماعی - فرهنگی برآیند نیروهای فرهنگی، اجتماعی، علمی ، فناورانه و ایدئولوژیک یک کشور و توان زمامداران آن در به کارگیری این نیروها برای توسعه اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی و فرهنگی کشور (ومقابله با تهاجم و نفوذ فرهنگی بیگانگان) است. قدرت اجتماعی تحت تأثیر عوامل بسیاری مانند زمان ، شرایط محیطی، موقعیت جغرافیایی، رهبری و نظایر آن می باشد(چگینی ، ۱۳۸۴: ۱۱۷) . شاخص های مهم این مؤلفه عبارتند از جمعیت (ویژگی های آن و قومیت ها) ویژگی های ملی ، روحیه و همبستگی ملی، رسانه های جمعی ، آموزش و پرورش ، ایدئولوژی (عوامل اعتقادی ملی و مذهبی) ، علوم ، فناورانه و ... (ماندل ، ۱۳۷۹: ۱۵۴) .

از جمله مهم ترین شاخص های مؤلفه اجتماعی - فرهنگی قدرت ملی « عوامل

اعتقادی، مذهبی و اراده ملی»، «جمعیت، تحولات و ترکیبات آن»، «فرار مغرزا»، «همگرایی و وحدت ملی»، «ویژگی های ملی و فرهنگی»، «اقوام، ترکیب و ویژگی های فرهنگی آنها» و توانایی مقابله با «تهاجم فرهنگی و جنگ روانی» می باشند.

عوامل اجتماعی- فرهنگی نقش مهمی در تأمین مقاصد ملی یک کشور ایفا می کنند. لذا قدرت های بزرگ همواره سعی در خنثی سازی این پایه های نیرومند قدرت ملی در کشورهای دیگر داشته و با ترویج فرهنگ خود در مردم کشور هدف، ایجاد بی تفاوتی نموده و آرمان های ملی و مقدسات مذهبی و عقیدتی آنها را تحت تأثیر قرار می دهند. به همین لحاظ در هنگام تهیه و تدوین رهنامه نظامی هم باید این عوامل مدنظر قرار داده شوند (افتخاری، ۱۳۷۸: ۲۹).

✓ (۵) مؤلفه نظامی قدرت ملی و شاخص های آن

قدرت نظامی به قابلیت یک کشور در حفاظت و پدافند از منافع امنیت ملی در برابر خطر نفوذ و سلطه نظامی دشمنان خارجی گفته می شود، قدرت نظامی، مجموعه ای از نیروهای مسلح یک کشور توأم با سایر عناصر قدرت ملی و توان زمامداران کشور در به کارگیری این نیروها برای پشتیبانی از اهداف و سیاست های دفاعی و امنیتی کشور است (تهامی، ۱۳۸۴: ۹۱).

شاخص های ارزیابی قدرت نظامی عبارتند از: مأموریت و ساختار نیروهای مسلح، سیستم فرماندهی و کنترل، قدرت بازدارندگی ملی، توان بسیج ملی، فناوری تسلیحاتی، صنایع دفاعی و... (Davis, 1996 : 80).

از دیر باز، قدرت ملی کشورها را مترادف با قدرت نظامی آنها می دانستند، البته امروزه چنین برداشتی از قدرت نظامی تا حدودی اغراق آمیز است، ولی واقعیت امر آن است که قدرت نظامی بازوی توانمند قدرت سیاسی است و از سایر مؤلفه های قدرت در تحمیل اراده سیاسی به سایر کشورها، بیشتر مورد استفاده قرار می گیرد (تهامی، ۱۳۸۲: ۹۶). اکنون نیز علی رغم نظریه های مخالف کاربرد قدرت نظامی در جهان امروز نیز شاهد کاربرد مکرر این ابزار قدرت ملی توسط ابرقدرت های جهانی در سایر نقاط جهان برای تحمیل خواست سیاسی و تأمین منافع اقتصادی آنها می باشیم (دوئرتی، ۱۳۷۲، ۴۵).

عمده ترین عوامل موجود در مؤلفه نظامی قدرت ملی « مأموریت نیروهای مسلح»، «سوابق تاریخی و تجارب جنگی گذشته و جنگ‌های آینده و انقلاب در امور نظامی»، «ماهیت جنگ‌های آینده»، «توان بسیج ملی و نقش نیروهای ذخیره»، «قدرت بازدارندگی ملی» و «صنایع دفاعی و فناوری تسلیحاتی» می باشند (تهامی، ۱۳۸۲: ۹۸)

□ فرآیند تحلیل داده‌ها و روش‌های آزمون فرضیه
(الف) تحلیل داده‌ها

به منظور دستیابی به مبانی علمی در جهت آزمون فرضیه، پس از تحریر ادبیات تحقیق و بررسی نظریه‌های مختلف در زمینه عوامل اثرگذار در تعیین نوع و تدوین رهنامه نظامی، همچنین با انجام مطالعات محیطی در حوزه‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی و تعیین وضعیت شاخص‌های عمده در هر یک از مؤلفه‌های تأثیرگذار در تعیین نوع دکترین نظامی برای ج.ا.ا و تدوین آن، پرسش‌نامه‌ای شامل هشتاد و شش سؤال که در برگیرنده مفاهیم فرضیه تحقیق بود تنظیم و به صورت تصادفی طبقاتی در جامعه آماری توزیع گردید. سپس نتایج حاصله با بهره‌گیری از محاسبات آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار داده شد.

برای نمونه تحلیل‌های آماری مربوط به سئوالات هفده مبنی بر میزان تأثیر شاخص‌های مهم اقتصادی در انتخاب نوع و تدوین دکترین نظامی به روش زیر محاسبه و تجزیه و تحلیل شده است:

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد اعتبار	درصد تجمعی
کم	۴	۴/۷	۴/۷	۷/۰
مؤثر	۱۷	۱۹/۸	۱۹/۸	۲۶/۷
زیاد	۳۸	۴۴/۲	۴۴/۲	۷۰/۹
خیلی زیاد	۲۵	۲۹	۲۹/۱	۱۰۰/۰
بدون پاسخ	۲	۲/۳	۲/۳	۲/۳
جمع	۸۶	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۱) فراوانی داده‌ها در مورد سئوالات مرتبط با تأثیر شاخص‌های اقتصادی در انتخاب رهنامه نظامی

همان طور که در جدول (۱) ملاحظه می شود، 47% از پرسش شوندگان تأثیر شاخص های مهم اقتصادی را در تدوین رهنامه نظامی کم دانسته اند، $19/8\%$ پرسش شوندگان این عامل را در تدوین رهنامه نظامی مؤثر دانسته اند، $44/2\%$ پرسش شوندگان تأثیر این عامل را در تدوین رهنامه نظامی زیاد و 29% تأثیر این عامل را در تدوین رهنامه نظامی خیلی زیاد دانسته اند. در ضمن دو نفر از پاسخگویی به این سئوالات خودداری کرده اند.

داده های تحقیق در مورد انتخاب نوع رهنامه نظامی باتوجه به وضعیت شاخص های مهم اقتصادی در جدول (۲) ارائه گردیده است.

رهنامه	فراوانی	درصد	درصد اعتبار	درصد تجمعی
تدافعی	۵۱	۵۹/۳	۵۹/۳	۶۱/۶
تهاجمی	۱	۱/۲	۱/۲	۶۲/۸
بازدارندگی	۳۱	۳۶/۰	۳۶/۰	۹۸/۸
تدافعی-بازدارندگی	۱	۱/۲	۱/۲	۱۰۰/۰
بدون پاسخ	۲	۲/۳	۲/۳	۲/۳
جمع	۸۶	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول (۲) تعیین نوع رهنامه نظامی بر اساس میزان تأثیر شاخص های اقتصادی.

همان طور که در جدول (۲) ملاحظه می شود، $59/3\%$ پرسش شوندگان باتوجه به وضعیت شاخص های مهم اقتصادی، رهنامه تدافعی را برای کشور مورد پرسش، انتخاب کرده اند. $1/2\%$ پرسش شوندگان با توجه به عامل مذکور رهنامه تهاجمی را مناسب دانسته اند، 36% پرسش شوندگان باتوجه به عامل مذکور رهنامه بازدارندگی را توصیه کرده و $1/2\%$ پرسش شوندگان نیز باتوجه به عامل مذکور، هم رهنامه تدافعی و هم رهنامه بازدارندگی را پیشنهاد کرده اند. در ضمن دو نفر از پاسخگویی به این سئوالات خودداری کرده اند.

نام متغیر: Var ۱۷	طبقات	N: تعداد	احتمال مشاهده شده	احتمال آزمون	حدود معنی داری
گروه اول	≤ 2	۶	۰/۰۷	۰/۵	۰/۰۰۰
گروه دوم	> 2	۸۰	۰/۹۳		
کل (جمع)		۸۶	۱/۰۰		

جدول (۳) نتایج آزمون دو جمله ای باینومیال در مورد جغرافیای نظامی و رهنامه نظامی.

باتوجه به نتایج آزمون دو جمله ای که در جدول (۳) نشان داده شده است،

چون حدود معنی داری از ۰/۰۵ کوچک تر است و برابر صفر می باشد بنابراین فرضیه صفر با اطمینان ۹۵٪ رد می شود.

باتوجه به جدول (۱) ملاحظه می شود که مجموعاً ۹۳٪ پرسش شونده‌ها شاخص های مهم اقتصادی را یکی از عوامل تأثیرگذار در تدوین رهنامه نظامی دانسته اند. همچنین باتوجه به جدول فراوانی (۲) ملاحظه می شود که جمعاً ۵۹/۳٪ پرسش شونده‌ها باتوجه به این عامل، رهنامه تدافعی را مناسب ترین نوع رهنامه نظامی برای کشور مورد پرسش تلقی کرده اند. بنابراین نتیجه گرفته می شود که شاخص های مهم اقتصادی در تدوین دکترین نظامی مؤثر می باشند و با توجه به این عامل در کشور مورد پرسش مناسب ترین دکترین نظامی در تدوین رهنامه نظامی می باشد.

(ب) نتایج حاصل

یافته‌های تحقیق در باره فرضیات طراحی شده پس از تحلیل و جمع‌بندی

در قالب جداول خلاصه و هیستوگرام‌های میله‌ای به شرح زیر می‌باشند:

(۱) خلاصه جمع بندی یافته‌های تحقیق مربوط به پرسش های مرتبط با تأثیر عوامل جغراسیاست و جغرافیای نظامی در تعیین نوع و تدوین رهنامه نظامی

شماره	عوامل جغراسیاست و جغرافیای نظامی	میزان تأثیر در تدوین دکترین نظامی	نوع رهنامه نظامی مناسب
۱	شکل هندسی	۹۷/۷٪	۷۵/۶٪ رهنامه تدافعی
۲	مساحت	۹۸/۸٪	۷۳/۳٪ رهنامه تدافعی
۳	موقعیت جغرافیایی	۹۵/۳٪	۷۶/۷٪ رهنامه تدافعی
۴	جمعیت، تعداد و تحولات آن	۱۰۰٪	۵۵/۸٪ رهنامه تدافعی
۵	وضعیت مرزها	۹۷/۷٪	۷۶/۷٪ رهنامه تدافعی
۶	مناطق و نقاط سوق الجیشی	۹۷/۷٪	۵۴/۷٪ رهنامه بازدارندگی
۷	جغرافیای نظامی	۱۰۰٪	۷۵/۶٪ دکترین تدافعی

جدول (۴) نتایج آماری (تأثیر عوامل جغراسیاستی بر انتخاب نوع و تدوین رهنامه نظامی)

نتیجه آزمون باینو مینال ویافته‌های تحقیق مندرج در جدول (۴) نشان

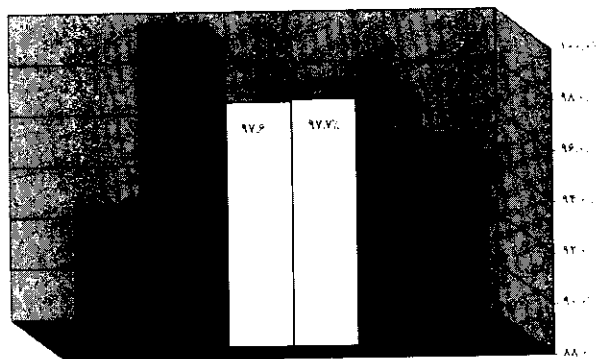
می‌دهند که فرضیه صفر با اطمینان ۹۵٪ رد می‌شود و به این معنی است که عوامل جغرافیایی و جغرافیای نظامی در تدوین رهنامه نظامی مؤثر می‌باشند. همچنین ستون مربوط به نوع رهنامه نظامی مناسب نشان می‌دهد که ، رهنامه تدافعی مناسب ترین نوع رهنامه نظامی برای کشور مورد پرسش با توجه به عوامل جغرافیایی و جغرافیای نظامی آن کشور می‌باشد.

(۲) خلاصه جمع بندی یافته‌های تحقیق مربوط به پرسش های مرتبط با تأثیر مؤلفه سیاسی قدرت ملی در تعیین نوع و تدوین رهنامه نظامی

شماره	عوامل سیاسی قدرت ملی	میزان تأثیر در تدوین رهنامه نظامی	نوع رهنامه نظامی مناسب
۱	آرمان های ملی	٪۹۳	٪۴۱/۹ رهنامه بازدارندگی
۲	منافع و اهداف ملی	٪۱۰۰	٪۴۸/۸ رهنامه بازدارندگی
۳	نظام سیاسی و ساختار حکومتی	٪۹۷/۶	٪۴۸/۸ رهنامه تدافعی
۴	قوانین جاری کشور	٪۹۷/۷	٪۴۸/۸ رهنامه تدافعی
۵	شیوه رهبری	٪۹۷/۷	٪۴۷/۷ رهنامه تدافعی
۶	پیمان های دفاعی و تسلیحاتی منطقه ای و جهانی	٪۹۵/۴	٪۵۴/۶ رهنامه تدافعی

جدول (۵) نتایج آماری (تأثیر مؤلفه سیاسی قدرت ملی بر انتخاب نوع و تدوین رهنامه نظامی)

نتیجه آزمون باینومیال و یافته‌های تحقیق مندرج در جدول (۵) نشان می‌دهند که فرضیه صفر با اطمینان ۹۵٪ رد می‌شود و به این معنی است که مؤلفه سیاسی قدرت ملی در تدوین رهنامه نظامی مؤثر می‌باشد . همچنین ستون مربوط به نوع رهنامه نظامی انتخاب شده نشان می‌دهد که رهنامه تدافعی مناسب ترین نوع رهنامه نظامی برای کشور مورد پرسش، با توجه به مؤلفه سیاسی قدرت ملی آن کشور می‌باشد.

نمودار (۲) میزان تأثیر مولفه سیاسی قدرت ملی در تدوین دکترین نظامی

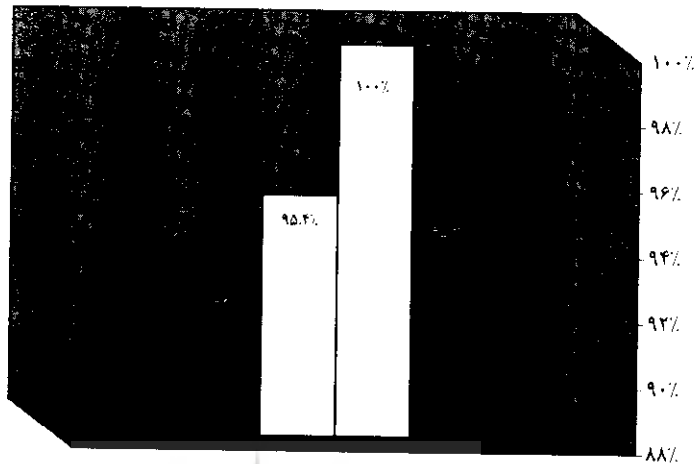
(۳) خلاصه جمع بندی یافته‌های تحقیق مربوط به پرسش های مرتبط با تأثیر مؤلفه اقتصادی قدرت ملی در تعیین نوع و تدوین رهنامه نظامی

شماره	عوامل اقتصادی قدرت ملی	میزان تأثیر در تدوین رهنامه نظامی	نوع رهنامه نظامی مناسب
۱	شاخص های مهم اقتصادی	٪۹۳	رهنامه تدافعی ٪۵۹/۳
۲	منابع ملی و بسیج عوامل	٪۹۳	رهنامه تدافعی ٪۶۰/۵
۳	سرمایه گذاری خارجی	٪۹۵/۴	رهنامه بازدارندگی ٪۴۵/۳
۴	وضعیت راه ها و ناوگان ترابری و حمل و نقل	٪۱۰۰	رهنامه تدافعی ٪۵۹/۳
۵	سهم بخش دفاع از تولید ناخالص داخلی	٪۹۵/۳	رهنامه تدافعی ٪۶۱/۶
۶	فناوری نوین و تأثیر آن در ارتقای قدرت ملی	٪۹۸/۸	رهنامه تدافعی ٪۶۰/۵

جدول (۶) : نتایج آماری (تأثیر مؤلفه اقتصادی قدرت ملی بر انتخاب نوع و تدوین رهنامه نظامی)

نتیجه آزمون باینومیال و یافته‌های تحقیق مندرج در جدول (۶) نشان می‌دهند که فرضیه صفر با اطمینان ٪۹۵ رد می‌شود و به این معنی است که مؤلفه اقتصادی قدرت ملی در تدوین رهنامه نظامی مؤثر می‌باشد. همچنین ستون مربوط به نوع رهنامه نظامی انتخاب شده نشان می‌دهد که رهنامه تدافعی مناسب ترین نوع رهنامه نظامی برای کشور مورد پرسش، با توجه به مؤلفه اقتصادی قدرت ملی آن

کشور می‌باشد.

نمودار (۳) میزان تأثیر مولفه اقتصادی قدرت ملی در تدوین دکترین نظامی

(۲) خلاصه جمع بندی یافته‌های تحقیق مربوط به پرسش های مرتبط با تأثیر مؤلفه اجتماعی- فرهنگی قدرت ملی در تعیین نوع و تدوین رهنامه نظامی (فرضیه چهارم تحقیق)

شماره	عوامل اجتماعی و فرهنگی قدرت ملی	میزان تأثیر در تدوین رهنامه نظامی	نوع رهنامه نظامی مناسب
۱	عوامل اعتقادی مذهبی و اراده ملی	٪۱۰۰	٪۶۴ رهنامه تدافعی
۲	تهاجم فرهنگی و جنگ روانی	٪۱۰۰	٪۵۵/۸ رهنامه تدافعی
۳	ویژگی های جمعیت و قومیت ها	٪۹۷/۷	٪۷۴/۴ رهنامه تدافعی
۴	شاخص های مهم اجتماعی - فرهنگی	٪۱۰۰	٪۵۱/۲ رهنامه بازدارندگی

(۴) خلاصه و جمع بندی یافته های تحقیق در مورد پرسش های مرتبط با تأثیر مؤلفه اجتماعی- فرهنگی قدرت ملی در تعیین نوع و تدوین رهنامه نظامی
خلاصه و جمع بندی داده های مربوط به پرسش های مرتبط با فرضیه چهارم

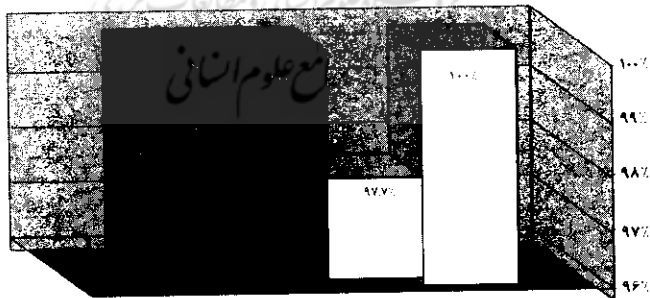
تحقیق به شرح جدول (۸۲-۴) می باشد.

شماره	عوامل اجتماعی و فرهنگی قدرت ملی	میزان تأثیر در تدوین دکترین نظامی ج.ا.	نوع دکترین نظامی مناسب
۱	عوامل اعتقادی مذهبی و اراده ملی	٪۱۰۰	٪۶۴ دکترین تدافعی
۲	نهادم فرهنگی و جنگ روانی	٪۱۰۰	٪۵۵/۸ دکترین تدافعی
۳	ویژگی‌های جمعیت و قومیت‌ها در ایران	٪۹۷/۷	٪۷۴/۴ دکترین تدافعی
۴	شاخص‌های مهم اجتماعی - فرهنگی	٪۱۰۰	٪۵۱/۲ دکترین بازدارندگی

جدول (۷) : نتایج آماری (تأثیر مؤلفه اجتماعی - فرهنگی قدرت ملی بر انتخاب نوع و تدوین رهنامه

نظامی)

نتیجه آزمون باینومیال و یافته‌های تحقیق مندرج در جدول (۷) نشان می‌دهند که فرضیه صفر با اطمینان ٪۹۵ رد می‌شود و به این معنی است که مؤلفه اجتماعی - فرهنگی قدرت ملی در تدوین رهنامه نظامی مؤثر می‌باشد. همچنین ستون مربوط به نوع رهنامه نظامی انتخاب شده نشان می‌دهد که رهنامه تدافعی مناسب ترین نوع رهنامه نظامی برای کشور مورد پرسش، با توجه به مؤلفه اقتصادی قدرت ملی آن کشور می‌باشد.

نمودار (۴) میزان تأثیر مؤلفه اجتماعی - فرهنگی قدرت ملی در تدوین دکترین نظامی

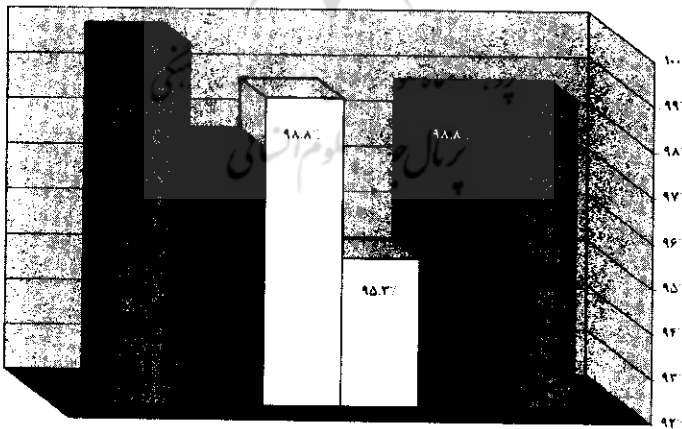
(۵) خلاصه جمع بندی یافته‌های تحقیق مربوط به پرسش‌های مرتبط با تأثیر

مؤلفه نظامی قدرت ملی در تعیین نوع و تدوین رهنامه نظامی

شماره	عوامل مؤلفه نظامی قدرت ملی	میزان تأثیر در تدوین دکتر نظامی	نوع رهنامه نظامی مناسب
۱	مأموریت نیروهای مسلح	۱۰۰٪	۶۱٫۶٪ رهنامه تدافعی
۲	تجارب جنگی گذشته	۹۷٫۷٪	۶۶٫۳٪ رهنامه تدافعی
۳	قدرت بازدارندگی ملی	۹۸٫۸٪	۵۱٫۲٪ رهنامه بازدارندگی
۴	ماهیت جنگهای آینده و انقلاب در امور نظامی	۹۵٫۳٪	۵۳٫۵٪ رهنامه بازدارندگی
۵	توان بسیج ملی	۹۸٫۸٪	۵۹٫۳٪ رهنامه تدافعی
۶	صنایع دفاعی و فناوری تسلیحاتی	۹۸٫۸٪	۶۱٫۶٪ رهنامه تدافعی

جدول (۸) : نتایج آماری (تأثیر مؤلفه نظامی قدرت ملی بر انتخاب نوع و تدوین رهنامه نظامی)

نتیجه آزمون باینومیال و یافته‌های تحقیق مندرج در جدول (۸) نشان می‌دهند که فرضیه صفر با اطمینان ۹۵٪ رد می‌شود و به این معنی است که مؤلفه نظامی قدرت ملی در تدوین رهنامه نظامی مؤثر می‌باشد. همچنین ستون مربوط به نوع رهنامه نظامی انتخاب شده نشان می‌دهد که رهنامه تدافعی مناسب‌ترین نوع رهنامه نظامی برای کشور مورد پرسش، با توجه به مؤلفه نظامی قدرت ملی آن کشور می‌باشد.

نمودار (۵) میزان تأثیر مؤلفه نظامی قدرت ملی در تدوین دکترین نظامی

□ طراحی الگوی تدوین رهنامه نظامی (مدل تعاملی اثبات شده)

(الف) عوامل اصلی مؤثر در تعیین و تدوین رهنامه نظامی براساس یافته

های تحقیق

تجزیه و تحلیل داده ها و نتایج حاصل از آزمون و تأیید فرضیه تحقیق نشان می دهد که تمامی عوامل و متغیرهای پیش بینی شده و تمامی شاخص های تشکیل دهند آنها که در پرسشنامه تحقیق به صورت سؤال مورد نظر سنجی نمونه آماری تحقیق قرار گرفته اند ، همگی در تعیین نوع رهنامه نظامی مؤثر می باشند و میزان تأثیر هر کدام از آنها نیز در تعیین نوع و تدوین رهنامه نظامی مشخص گردید.

(ب) مدل مفهومی رهنامه نظامی (میزان تأثیر عوامل در انتخاب نوع و

تدوین رهنامه نظامی)

با در نظر داشتن اولویت بندی مؤلفه ها و عوامل مؤثر در تدوین رهنامه نظامی

اکنون می توان با

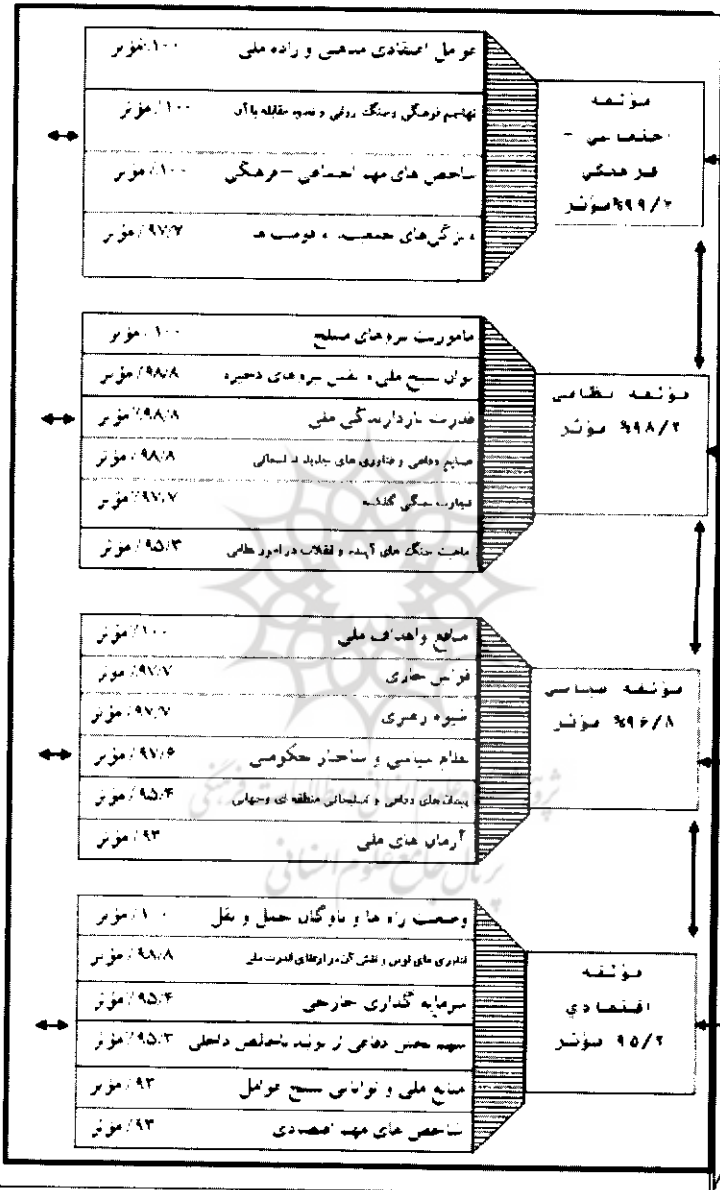
استفاده از نتایج حاصل از تحلیل داده ها الگویی راتحت عنوان مدل مفهومی

رهنامه نظامی یا مدل تعاملی اثبات شده تحقیق ، به شرح زیر طراحی و ارائه داد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

محیط بین الملل - تهدیدات داخلی و خارجی 97% مؤثر

دیگر مؤثر نظامی
و کارکرد
بهدار ساختاری
در دولت ملی

جهان بینی نظامی (توپوگرافی) آب و هوا، وضعیت مرزها و ... و عوامل ثابت و متغیر ژئوپلیتیکی (موقعیت، مساحت، شکل سرزمین و ...). جمعیت و ... 96.4% مؤثر

نمودار شماره 6 مدل مفهومی چگونگی نقش و تأثیر مؤلفه های مؤثر در تدوین رهنامه

نظامی

الگوی مفهومی رهنامه نظامی

□ نتیجه گیری

این مدل نشان می‌دهد در کشوری که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است مؤلفه اجتماعی فرهنگی بیشترین نقش و تأثیر را در تعیین نوع رهنامه نظامی و تدوین آن بر عهده دارد. پس از آن به ترتیب مؤلفه‌های نظامی قدرت ملی سپس تهدیدات داخلی و خارجی، مؤلفه سیاسی قدرت ملی، جغرافیای نظامی و وضعیت جغرافیایی کشور و در نهایت مؤلفه اقتصادی قدرت ملی در تعیین نوع رهنامه نظامی و تدوین آن مؤثر می‌باشند و باید مد نظر قرار داده شوند، در حالی که فرضیه تحقیق ابتدا بر این اساس طراحی شده بود که مؤلفه نظامی قدرت ملی بیشترین تأثیر را در انتخاب نوع و تدوین دکترین نظامی بر عهده دارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

□ منابع

الف - فارسی

۱. فرماندهی معظم کل قوا ، حدیث ولایت ، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی ، تهران ۱۳۷۵
۲. افتخاری اصغر، ظرفیت طبیعی امنیت، پژوهشکده مطالعات راهبردی ، تهران ۱۳۷۸
۳. بانک مرکزی ج.ا.ا. ، گزارش اقتصادی و طرازنامه سال ۱۳۸۲ ، اداره روابط عمومی ، تهران ۱۳۸۳
۴. تهامی مجتبی، امنیت ملی ، نشر آجا ، تهران ۱۳۸۲
۵. چگینی حسن، طرح ریزی استراتژیک نظامی و برنامه ریزی دفاعی ، دانشگاه علوم استراتژیک ، ۱۳۷۳
۶. خانیکی هادی، درآمدی بر تحولات ساختی و تغییرات گفتمانی در جامعه ، مرکز بررسی‌های استراتژیک ، تهران ۱۳۷۹
۷. دانش آشتیانی محمد باقر ، مقاله عوامل مؤثر در تبیین و تدوین رهنامه نظامی، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، دانشگاه عالی دفاع ملی شماره ۲۰ پاییز سال ۱۳۸۳ .
۸. دوویتی جیمز ، نظریه‌های متعارض در روابط بین‌الملل، نشر قومس ، تهران ۱۳۷۲
۹. عزتی عزت الله ، جغرافیای نظامی ایران ، مؤسسه انتشارات امیر کبیر ، ۱۳۷۲
۱۰. عزتی عزت الله ، جغرافیایست ، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) ۱۳۷۱
۱۱. کالینز جان ام، استراتژی بزرگ، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه، تهران ۱۳۷۰
۱۲. کرمی جهانگیر ، بازدارندگی در رهنامه استراتژیک رژیم صهیونیستی ، مجله سیاست دفاعی ، شماره ۴۳ ، تابستان ۱۳۸۲
۱۳. گرامی محمد علی ، فلسفه ، دفتر تبلیغات اسلامی ، تهران ۱۳۷۳
۱۴. ماندل رابرت ، چهره متغیر امنیت ملی ، پژوهشکده مطالعات راهبردی ، تهران

۱۳۷۹

۱۵. محمودزاده ابراهیم . مدیریت بر آینده با تکنولوژی فردا، انستیتو ایز ایران ، تهران ۱۳۸۰.

ب - انگلیسی

1. Davis Norman " an information-based revolution in military affairs", in strategic review, vol 24, 1996 p28
2. Phillip Cohein Stiphen , the security of south asia.(New Delhi , visiture , pub , 1987) p26

